

Bilim Şehri Tsukuba'dan Toplantı İzlenimleri

Şahin AKSOY*

* Dr.Manchester University, CSEP

Tsukuba Japonya'da bir 'bilim şehri' olarak kurulmuş şirin bir kasaba. Ben bu yazımda 30 Ekim-2 Kasım 1997 tarihleri arasında burada üçüncüsü yapılan Uluslararası Tsukuba Biyoetik Yuvarlakmasa Toplantısındaki izlenimlerimi sizler ile paylaşacağım.

Bu yıl üçüncüsü yapılan ve ana teması, "Japon ve Asya Biyoetiğinin Uluslararası Topluma neler sunabileceği bağlamında biyoetikte farklılık ve evrensellik" olan toplantının ev sahipliği ve organize komitesi başkanlığını Tsukuba Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünden Prof. Darryl Macer yaptı. UNESCO Uluslararası Biyoetik Komitesi üyesi Prof. Norio Fujuki ve Japon Biyoetik Demeği başkanı Prof. Hyakudai Sakamoto'nun himayesi altında, bir grup lisans ve yüksek lisans öğrencisi ile Prof.Macer misafirlere Tsukuba'da mükemmel bir 5 gün yaşattılar.

Amerika'dan Japonya'ya, İsrail'den Yeni Zelanda'ya, İngiltere'den Tayland'a, Türkiye'den Nepal'e kadar onaltı değişik ülkeden otuzu aşkın konuşmacının katıldığı yuvarlakmasa toplantısının oldukça yoğun olan akademik kısmına geçmeden önce, Macer hem katılımcıların çevreye uyumunu kolaylaştırmak, hem de birbirleri ile daha samimi ilişkiler kurmasına imkan vermek için bir tanışma resepsiyonu, bir de yarım günlük gezi düzenledi. Yarım günlük gezide katılımcılar, Japonya'yı 'ya-

pan' tanrı ve tanrıçaların 'evi' olarak kabul edilen Mount Tsukuba'ya giderek, Japonya'da en yaygın din olan Shintoizm'in tapmakları Shinto ShrineTari gezme şansına sahip oldular. Mount Tsukuba'da, otantik bir Japon evi şeklinde dekore edilmiş bir restorantta öğlen yemeklerini yiyen katılımcılar günün ikinci yarısında 3.5 gün sürecek olan akademik toplantılarına başladılar.

Temelde "Kültürlerarası biyoetik ve metodoloji", "Çevre etiği", "Genetik, biyoteknoloji ve biyoetik", "Din, kültür ve biyoetik", "Genetik teknoloji" ve "Asya uluslararası biyoetike neler sunabilir?" başlıklı oturumlardan oluşan ve her oturumdaki 6-8 konuşmacıdan sonra genel bir tartışmanın yapıldığı toplantılarda, katılımcılar çok geniş spektrumdaki konuları çok farklı perspektiflerden dinleme ve tartışma imkanı buldular.

Toplantının biyoetik başlıklı olması, doğal olarak, biyoloji, zooloji, su bilimleri, genetik, tıp, hukuk ve siyaset bilimi sahaları başta olmak üzere birçok sahadan bilim insanının toplantıya katılmasını sağladı. Ben bunu, genel anlamda biyoetik, özel anlamda ise tıp etiğinin ülkemizde de, ne kadar geniş bir yelpazede ele alınması gerektiği konusundaki düşüncemi destekler bir kanıt olarak algıladım. Katılımcıların farklı ülkeler ve ilgi alanlarından gelmeleri yanında, farklı din ve kültürlerin temsilcileri olmaları da dikkat çekiciydi. Batıdan (Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İngiltere, Hollanda, Y. Zelanda), Orta Doğudan (Hindistan, Bangladeş, Nepal, İsrail, Türkiye) ve Uzak Doğudan (Kore, Çin, Japonya, Tayland, Filipinler) gelen Yahudi, Hristiyan, Müslüman, Hindu, Budist, Shintoist, Sih, Agnostik ve Ateist bilim insanlarının, aynı masanın etrafında, belli konulara ortak cevaplar aramaları son derece önemli ve anlamlıydı.

Geliş Tarihi: 01.12.1997

Yazışına Adresi: Dr.Şahin AKSOY
Manchester University, CSEP,
Humanities Building,
Oxford Rd. Manchester,
M13 9SZ, United Kingdom

Etik gibi, inançlar, gelenekler ve değer yargılarına son derece bağımlı olan bir sahada, böylesine farklı topluluklardan gelen insanların, sorulara ve sorunlara ortak çözümler aramaları, aynı ülkede yetişmiş, aynı gelenek ve değer yargıları ile yoğrulmuş 'Türk biyoetik camiasinin' diyalog ve işbirliği ile karşılaşılan etik sorunları, ne kadar kolaylıkla aşabileceği konusunda bana ümit verdi. A.B.D., İngiltere, Malezya ve Hindistan'dan gelen katılımcılar ile yaptığımız özel görüşmelerde, ülkelerinin 'çok-dinli' ve 'çok-kültürlü' olmasının, kendilerini belli konularda etik kurallar üretmek hususunda zorladığı belirtiler. Kendileri, bu sorunu, gerektiği durumlarda etik kurullarına ilgili dm veya kültürün bir temsilcisini davet ederek çözmeye çalıştıklarını belirttiler. Yukarıda adı geçen ülkeler ile mukayese edildiğinde daha homojen bir din ve kültür mozaiğine sahip ülkemizin bu konuda daha az zorlanması beklenir. Ülkemiz etikçilerinin temel görevi, bana göre, bu birikimlerim kullanarak, 'topluma rağmen' değil 'toplum için' kurallar üretmek olmalıdır.

3. Uluslararası Tsukuba Biyoetik Yuvarlak-masa Toplantısı Hırvatistan'dan Nenad Hlaca'nın eski Yugoslavya ve yeni Hırvatistan'daki biyoetik uygulamalara değindiği ve bölgedeki savaş sırasında karşılaşılan etik kural ihlallerini anlattığı konuşması ile başladı. Daha sonra A.B.D.'den Anne Boyd, AIDS hastalığı bağlamında etik kuralların değişik toplumlarda uygulanma biçimini Tayland özelinde takdim etti. İlk günün son, toplantıların ise en renkli konuşmacılarından birisiyse İsrail'den Frank Leavitt'di. Kendisi İsrail'deki ortaokul ve lise müfredatına biyoetik dersleri koyulması konusundaki çabalardan bahsetti. Daha sonraki günlerde de Yukiko Asada ve Darryl Macer da Japonya'daki ortaokul ve lise müfredatındaki biyoetik eğitimi konusunda bir tebliğ sunmuşlardı. Sanıyorum bu iki tebliğ, başka ülkelerdeki örnekler ile birlikte dikkatle değerlendirilerek benzer uygulamanın ülkemizde de yapılıp yapılamayacağı açısından incelenmelidir.

İkinci günkü ilk oturum "Çevre Etiği" başlıklıydı. Bu oturumun ilk konuşmacısı Richard VVeisburd, geri-dönüştürülebilir çevre tahribinin etik yönü üzerine bir konuşma yaptı. Daha sonra, Hindistan'dan Jayapaul Azariah ve Thomson Jacob, ülkelerinin Tamil Nadu bölgesindeki tekstil

fabrikalarının çevreye ve yeraltı sularına vermiş olduğu zarardan yola çıkarak yeraltı (içme) sularının korunmasına yönelik uluslararası yasalar çıkarılması ve bunların uygulanması çağrısında bulundular.

Öğleden sonraki "Genetik, Biyoteknoloji ve Biyoetik" oturumunda ise UNESCO Uluslararası Biyoetik Konseyi raportörü David Shapiro, kendi ülkesi İngiltere'deki 'yeni genetik' ve bunu düzenleyen kurullarla ilgili bilgiler vererek diğer ülkelerin kendi ulusal yönetmeliklerini yaparken kullanabileceği faydalı görüşler bildirdi. Toplantıya Almanya'dan katılan Ole Doering'in Çin'deki öjenik uygulamalarla ilgili tebliğinden sonra günün son oturumu Frank Leavitt'in Yahudilerin cuma gecesi başlayıp cumartesi akşamına kadar süren 'sabbath' istirahati geleneğini anlattığı konuşması ile sona erdi. Katılımcılar yoğun gecen bir günün yorgunluğunu 'sushi' (tütülenmiş balık) yiyip ve 'saki' (pirinç rakısı) içerek üzerlerinden atmaya çalıştılar.

Son iki günkü toplantılar Japon Biyoetik Derneği'nin yıllık genel toplantısı ile birlikte yapıldı. İngilizce tebliğlerin sunulduğu birinci gündeki ilk oturumun başlığı "Din, Kültür ve Biyoetik" idi. Bu bölümde toplantıya A.B.D.'den katılan Kari Friday Asya'daki dinlerden biyoetik sahasında alınabilecek derslerden bahsetti. Friday tebliğinde Batının 'Hristiyan-Yahudi' dünya görüşü ile 'genelnsel Japon dinlerinin' çevreye yaklaşımını mukayeseli olarak ele aldı. Daha sonra da Anne Davis, Amerika'da yaşayan, değişik kültürlerle sahip bireylerin 'ideal olum' kavramına yaklaşımını inceleyen tebliğini sundu.

Pitak Chaichareon'ım Tayland'daki Budistlerin ötanaziye bakışı, ve Atsuski Asai'nin Japonya'da 'hayatın sonlandırılması' ile ilgili kararlarda karşılaşılan ikilemleri konu alan tebliğlerinden sonra, Cari Becker'in 'bilgilendirilmiş rıza' (informed consent) konusunda sunduğu ve toplantının en çok ilgi gören tebliğlerinden birisi olan tebliği yer aldı. Becker tebliğinde, bilgilendirilmiş rızanın A.B.D."de hasta haklarını arttırmak amacıyla değil, hekimlerin kendilerine karşı açılacak tazminat davalarından kendilerini korumak için ortaya çıktığını savundu. Becker, bilgilendirilmiş rıza kavramının, batı kültürünün diğer temel varsayımlarının dışında ele alınamayacağını aksi

takdirde bunun anlamsız bir kavram olacağı söy-
ledi. Becker'den sonra da ben tıp etiğinin tartışılmalı
ve sorunlu konularından birisi olan embriyo ve fe-
tus'un moral statüsü üzerine bir konuşma yaptım.

"Genetik Teknoloji" başlıklı diğer oturumda,
Portekiz'den Rosamond Pinto; ülkesinde yapılan
Uluslararası bir genetik araştırmanın sonuçların-
dan, Yeni Zelanda'dan Ken Daniels; yardımcı
üreme tekniklerinde karşılaşılan bazı etik sorunlar-
dan ve Fransa'dan Christian Byk; biyoteknolojik
uygulamalar ile ilgili kanunların hazırlanması
konularından bahsettiler. Bu bölümde konuşan
Chee Heng-Leng ülkesi Malezya'da yapmış olduk-
ları bir araştırmadan yola çıkarak, üreme teknoloji-
leri ve Asyalı kadının üreme hakları konusunda il-
ginç bir bildiri sundu.

Toplantıların, oturum dili İngilizce olan "Asya
Uluslararası Biyoetik neler sunabilir?" başlıklı son
bölümünde, Filipinler'den Leonardo de Castro,
Bangladeş'ten Hasna Begüm, Nepal'den V.
Manickavel, Japonya'dan Noritoshi Tanida ve
Hindistan'dan R. Sharma, R. Kishore ve K. Dua
ülkelerinde karşılaşılan etik sorunlar ve bunlara
yerel kültür ve evrensel değerlerin sentezinden
oluşan çözüm yollarından bahsettiler.

Yuvarlakmasa toplantısının son gününde tüm
oturumlar Japonca olarak yapıldı ve Japon biyo-
etikçiler karşılaştıkları etik sorunları ve çözüm
önerilerini Uluslararası bir platformda tartışma
imkanı buldular.

Böylece, son derece yoğun bir programa sahip
3. Uluslararası Tsukuba Biyoetik Yuvarlakmasa
toplantısı sona ermiş oldu. Aynı akşam yapılan ka-
panış resepsiyonundan sonra, katılımcılar bir gün
aradan sonra Kobe'de başlayacak olan UNESCO
Asya Biyoetik Konferansı'na* katılmak üzere
Tsukuba'dan ayrıldılar.

Dördüncüsü de yaklaşık aynı tarihlerde aynı
yerde yapılacak olan Uluslararası Tsukuba Biyoetik
Yuvarlakmasa Toplantısında, bu yıl sunulan tebliğ-
lerin tam metinlerine 1998'in ilk aylarından
itibare Eubios Ethics Institute'un internetteki
<<http://www.biol.tsukuba.ac.jp/~macer/index.html>
> adresindeki sayfasından ulaşmak mümkün ola-
caktır. Bu toplantılar, biyoetikteki birçok konunun,
çok geniş bir perspektifte tartışılmasına zemin oluşt-
urması yanında. Toplantıların ana teması olan
"Asya Uluslararası biyoetike neler sunabilir?"
sorusuna cevap olarak; Asya'nın kendine özgü
kültür zenginliği ve köklü gelenekleri ile
Uluslararası biyoetike, Batı'dan daha az olmamak
şartı ile çok şey sunabileceği gerçeğinin ortaya
koyulmasını sağladı. Batıdan gelen birçok katılım-
cının da işaret ettiği gibi, bugün tamamen Batı ge-
lenekleri ve değer yargıları üzerine bina edilmiş
etik kurallar, Doğu'nun birikimini kullanarak
evrenselliği yakalama yolunda pozitif bir adım at-
malıdır. Coğrafi açıdan, Doğu ile Batının kesişme
noktasında bulunan Türkiye'deki biyoetikçiler de
11. yüzyılda Anadolu ve Mezopotamya'daki halef-
leri gibi, birbirinden farklı iki dünyayı birleştirme
sürecinde aktif rol oynamalıdır.

Teşekkür

Benim bu toplantılara katılmam ve tebliğ sun-
mam için benden manevi desteğim esirgemeyen,
bununla da kalmayıp bana kısmen maddi destek
sağlayan danışman hocam Prof. John Harris'e ve
sembolik düzeyde bile olsa, bana maddi imkan
sağlayan Manchester University Research and
Graduate School yetkililerine teşekkürlerimi arz
ediyorum. Ayrıca, yazıya en son şeklinin veril-
mesinde yardımlarım esirgemeyen Dr.Serap Ş.
Pelin'e de teşekkür ediyorum.

*UNESCO) Asya Biyoetik Konferansı ile ilgili izlenimler yazar tarafından başka bir yazıda ele alınacaktır.